

Oponentský posudek na disertační práci

Jakub Štědroň

Dějiny a přítomnost afirmativních opatření (pozitivní diskriminace) v USA, České republice a dalších vybraných zemích.

Praha 2016, 203 s.

Disertační práce Jakuba Štědroň vznikla v rámci doktorandského studia v Ústavu etnologie Filosofické fakulty UK, a to v oboru kulturologie. Její vymezení autor stanovil následujícími fakty. V první řadě operuje skutečností, že po staletí existují znevýhodněné sociální, etnické aj. skupiny lidí, které strádají při snaze uplatnit se na trhu práce. Jejich znevýhodnění způsobilo několik historicky daných faktorů, ale také diskriminačních mechanismů, které se lidstvo pokusilo odstraňovat afirmativními opatřeními. Z tohoto důvodu volil poměrně nezvykle velké historické období od Kristova učení do současnosti, jednu z kapitol dokonce tak nazývá *Pozitivní diskriminace jako jev s dlouhodobou kontinuitou*.

Po stručném úvodu, v němž autor vynechal obvyklé vymezení problémových okruhů či stanovení vstupních tezí, se rovnýma nohama pouští do širokého pole diskriminace z hlediska práva. Zde vychází ze soudní praxe, v níž hledá oporu pro vyjádření svého názoru, že podstata diskriminace je vždy stejná: postižená tedy diskriminovaná osoba je ta, s níž se *zachází méně příznivě*. Vyjmenovává pak známé důvody diskriminace (náboženské, rasové, z důvodu věku, pohlaví, sexuální orientace atd.)

K těmto vcelku obecně známým důvodům staví do protikladu jistou kompenzační tendenci, tj. pozitivní diskriminaci, jejíž podstatou je diskriminovanou skupinu zvýhodnit. Taktéž autorem uváděné argumenty odpůrců pozitivní diskriminace (oslabování volných vlastností diskriminovaných, prezentování špatných příkladů, podceňování aj.) mají přidech spíše obecného konstatování než badatelského závěru. Nepochybně do právní praxe s ohledem na pozitivní diskriminaci patří instituty a organizace, jimiž se autor v jejich popisu věnuje (OSN, mezinárodní organizace, Rada Evropy apod.). Bohužel přehled předpisů a nařízení nám mnoho neřekne o právní praxi, a tak lze tuto pasáž považovat za technickou inventuru stavu v krátkém přehledu a tudíž jakýsi další obecnější úvod do problematiky. V opačném případě, kdyby totiž autor rozebral některé konkrétní kauzy, dostal by nepochybně celou škálu postojů k této problematice (v přílohách k práci se některým kauzám přehledně věnuje).

Následující pasáže opouštějí pole obecných přehledných konstatování a autor se věnuje situaci v USA, a to poměrně zevrubně, kde přesvědčuje, že některé detaily z dějin této země i ve vztahu k tomuto tématu jej velice oslovily. Text dostává spád v líčení zajímavých událostí

a mění se často v přehledné vybrané pasáže z historie USA. Místy se v líčení téma disertace ztrácí, ale nezaniká zcela, takže třeba i v citovaných presidentských projevech lze mezi řádky objevovat Štědroňovo téma. Právě v těchto citacích je patrné autorovo přesvědčení, že diskriminace není jen reálný čin ublížení nebo vyloučení, ale že to je i součást mentality projevující se v postoji třeba vrcholného politika. Pozitivní diskriminaci se věnuje dlouhou dobu, a to již před osmiletým programem PhD. To se projevuje v poměrně čtivém textu.

Krátce se zmiňuje o apartheidním systému, který začal vznikat souborem zákonů a které byly známy pod přezdívkou zákony Jima Crowa (Jim Crow Laws). V tomto subtématu zůstal na půdě USA. Máme však jiný notoricky známý příklad apartheidního systému, a to v Jihoafrické republice. Pro české prostředí a pro českou zprostředkovanou zkušenost je tento příklad velice důležitý, jistě důležitější než dávná zkušenost z USA. Jihoafrická zkušenost se týkala českých exulantů (emigrantů), kteří do této země v poměrně velkých počtech odcházeli po roce 1968. Jejich výpovědi o apartheidu a pak po ukončení apartheidu výpovědi o pozitivní diskriminaci „na vlastní oči“ (někdy z druhé strany viděno jako určitá forma obrácené diskriminace, jak Štědroň uvádí také v kapitole: *Příklady afirmativních akcí z jiných zemí*) právě dodávají tu již vzpomenutou škálu postojů. S jejich názory samozřejmě nemusíme a v mnohých ohledech ani třeba nemůžeme souhlasit, ale právě prostřednictvím autentických výpovědí lidí z každodenní praxe se tak lze dostat k podstatě prezentovaných problémů diskriminace, segregace i pozitivní diskriminace.

Takto bychom mohli komentovat práci Jakuba Štědroňe kapitolu po kapitole a konstatovat docela vhodné vystižení jádra detailů a líčených situací a nacházet podnětnost pro čtenářův prožitek z textu. Kdyby takto pojatý text byl myšlen jako literatura faktu, přimlouval bych se za jeho vydání. Avšak je třeba jej posoudit z hlediska vědeckého výkonu v programu PhD. Zde se zdá, že textu chybí některé parametry. Domnívám se, že autorově pozornosti unikla v první řadě potřeba rozdělit používané cizí texty na prameny a literaturu. Vůbec v práci chybí úvaha, na jakém druhu materiálu (pramenů) je práce vystavěna. Takto se celý elaborát jeví jako zdařilá kompilace. Nutno podotknout, že téma práce a jeho geografické umístění k tomuto způsobu zpracování svádí.

Při zvažování kladů a nedostatků disertační práce Jakuba Štědroňe konstatuji, že klady převažují, a proto předložený text doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „prospěl“.

Stanislav Brouček

Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. Praha

V Praze dne 31. května 2016

